

Доцент
САРАДНИК
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
stevan.nedeljkovic@fpn.bg.ac.rs
dragan.zivojinovic@fpn.bg.ac.rs

https://doi.org/10.18485/iipe_tmons_mp75.2024.ch4

БРОЈ СТРАНИЦА: 31–43

Релевантност концепта равнотеже снага у 21. веку

Стеван Недељковић

<https://orcid.org/0000-0003-3078-9068>

Драган Живојиновић

<https://orcid.org/0009-0006-4122-6497>

Приликом припреме првих реченица излагања потрошили смо бар неколико сати у трагању за начином заобилажења помињања Хладног рата. Разлог лежи у чињеници да огроман број научних радова објављених у последњих пар деценија почиње управо помињањем тог орвеловског феномена. Ипак, потрошено време било је узалудно. Немогуће је и неприродно побећи од догађаја који је и теорију и емпирију међународних односа довео најближе коперниканском обрту и који је, у критици равнотеже снага означаван као њен усуд или судњи дан. Без обзира да ли за крај Хладног рата узимамо пад берлинског зида, потписивање Париске повеље за нову Европу или дисолуцију Совјетског Савеза, мора се признати да је реч о истински далекосежном догађају чије последице обликују данашњицу.

Истина, критика концепта равнотеже снага, било са нормативног или емпиријског становишта, готово није престајала од њеног првог помињања, али међународна стварност никада није пружила толико потпора критици као последњих деценија. Рушење биполарног поретка и наступање "униполарног тренутка" са Сједињеним Државама на челу подрмало је основне постулате концепта равнотеже снага и створило аномалију која до данас није успешно отклоњена. Ставови Кенета Волца да хегемонија неумитно води равнотежи у међународном поретку још увек

нису потврђени, а традиционални механизми уравнотежавања против најмоћније силе у систему, Сједињених Држава, јављају се тек у обрисима. Отуда верујемо да је питање релевантности равнотеже снага у 21. веку, а готово 35 година после настанка поменутог аномалије, сасвим на месту.

УЗРОЦИ КРИТИКЕ РАВНОТЕЖЕ СНАГА У ПОСТ-ХЛАДНОРАТОВСКОМ РАЗДОБЉУ

Мада узроци критика концепта равнотеже снага у пост-хладноратовском периоду на први поглед делују очигледно, јер равнотеже нема ни у домену стратегије ни у домену системског присуства, верујемо да су знатно дубљи од појавног. Заправо, могу се издвојити три кључна узрока.

Најпре, таласи критика упућених концепту равнотеже снага понајвише настају као плод судара са реалношћу. Уколико је основна премиса концепта да ће државе настојати да спрече било коју силу да стекне ону количину моћи која би јој осигурала хегемону позицију, и да ће то учинити јачањем одбрамбених ресурса и изградњом уравнотежавајућих коалиција, онда је јасно да можемо говорити о присутној аномалији. Из треће и завршне фазе ере *Северњачких грађанских ратова* (Први светски рат, Други светски рат и Хладни рат), како их одређује Краутхамер (1990), Америка је изашла моћнија него из претходне две. Америчка моћ после слома биполарног система постала је необуздана, неуравнотежена и доминантна до мере да се први пут говори о униполарности. Таква расподела моћи у међународном поретку била је историјски непозната, а још чуднијим се чинило што друге силе у систему нису чиниле ништа што би наштетили САД и смањило асиметрију у моћи.

Други узрок критика равнотеже снага произилази из тврдњи о њеној сталности и истовестности природном закону. Таквим претераним тврдњама равнотежи снага је стављан на плећа терет који не може да поднесе. Још почетком 18. века је Франсоа Фенелон (2002, 315) тврдио да је "неупитно да ће, на дуже стазе, највеће силе увек надјачати и срушити друге, осим уколико се оне не уједине и створе јој противтежу". Корак даље је отишао Дејвид Хјум (1985) који је равнотежу снага, чије корене проналази још у антици, посматрао као научни закон. Слично становиште заузимали су Херберт Батерфилд, Ханс Моргентау, Ален Бентли, па и Кенет Волц. Примера ради, Моргентау (1948, 125-126) је видео снажну повезаност између механицистичке филозофије и равнотеже снага и наводио да је "концепт еквилибријума, који је синоним равнотежи,

присутан у бројним наукама – физици, биологији, економији, социологији и политичким наукама. Означава стабилност у оквиру система, који је састављен од више аутономних сила. Кад год је еквилибријум нарушен, било од стране спољашње силе или промене у једној или више компоненти које сачињавају систем, систем показује тежњу ка поновном успостављању било старог или новог еквилибријума". На крају, Волц (1993, 77) је равнотежи снага приписивао непоколебљиву правилност тврдећи да хегемонија увек води равнотежи и да је то историјски лако уочљиво и теоријски сасвим разумљиво".

Трећи и последњи узрок лежи у протејском карактеру и вишеслојности концепта. За једне је, како смо већ поменули, равнотежа снага нешто најближе природном закону, док је за друге мит или химера. Док једни верују да је то најчвршћи гарант међународне безбедности, за друге је кључни узрок рата. Поједини аутори верују да је уравнотежавање као стратегија готово универзално присутно, док други наводе да није чак ни најдоминантнија опција државницима. Деценијама се тврди да има, 4, 8, или чак и више од 20 значења. Аутори овог рада верују да је, у циљу аналитичке прецизности, концепт равнотеже снага неопходно разложити на три дела:

Стратегија уравнотежавања – Кључна стратегија опстанка коју државе користе како би спречиле другу силу или групу држава да остваре хегемонију, или уколико је такво стање већ постигнуто да је је/их спрече да остваре жељене исходе. То чине јачањем властитих војних капацитета или ступањем у савезе са другим државама. Наравно, треба рећи да поред тврдог или традиционалног уравнотежавања, чије су карактеристике наведене у претходној реченици, постоје и други дипломатског-институционални облици уравнотежавања који искључују употребу војне моћи. Најпознатији облике је, свакако, меко уравнотежавање, али има и других.

Стање равнотеже – Она врста стања у међународним односима када на одређеној територији нико од актера не може да успостави доминацију. Примера ради, такво стање је постојало у средишњој Европи средином 16. века. У ери великана – Карла V, Франсоа I, и Хенрија VIII нико није могао да посегне „шаком земље“, а да га преостала двојица не уравнотеже (Васон 1908, 85).

Систем равнотеже снага – "Представља одређени облик међународног система, тачније, међуделовање држава у ком је њихова моћ релативно равномерно распоређена" (Недељковић 2020, 22). Наравно, потпуна

равномерност или једнакост у моћи кључних актера никада није постојала, али се на примеру класичног европског система равнотеже снага (1815–1848) потврдило да је ситуација у којој нико не одскаче превише у моћи погодна за одржавање међународног система.

ИМА ЛИ НА ХОРИЗОНТУ ТЕОРИЈСКИХ ЗАКРПА?

Реалистичка школа међународних односа настојала је одмах након краја Хладног рата да понуди објашњење аномалије равнотеже снага и предикцију даљих кретања. Наиме, Волц, Миршајмер, Џервис, Лејн и остали корифеји реализма тврдили су да је стање неравнотеже неодрживо и да ће међународни поредак ускоро повратити баланс, а структура међународног система своје половине моћи. Суштински, за разлику од већине критичара из других теоријских праваца, веровали су да концепту равнотеже снага нису ни потребне закрпе. Један од ретких реалиста који аномалију концепта није видео као горући проблем, али је инсистирао на „поправци“ и „доради“ је Стивен Волт. Волт (1987) је још неколико година пре окончања Хладног рата, у делу Порекло савеза, тврдио да државе не уравнотежавају нужно моћну државу, већ ону која представља највећу претњу. Другим речима, анализирајући порекло и стварање савеза, уместо концепта равнотеже снага изнедрио је концепт равнотеже претње.

Волт (1987) тврди да претњу опстанку и безбедности других држава конституишу четири елемента:

Свеукупна моћ – Моћ *per se* може представљати разлог за уравнотежавање против оне државе која је поседује. Ипак, Волтови аргументи наводе на закључак да други фактори појачавају осећај претње и дају пуно објашњење разлога стварања уравнотежавајућих коалиција.

Географска блискост – Још су Каутиља и Ришеље упозоравали на способност суседа да нам науде. Зато државе увек пажљиво мотре на своје суседе, па макар биле и савезничке. На пример, за Русију однос са Украјином или балтичким државама није од подједнаког значаја као однос са Филипинима или Анголом.

Офанзивна моћ – Иако блиска са свеукупном моћи, ова категорија носи и разлику. Уколико се нека држава наоружава преко мере и то индиректно или директно чини на уштрб безбедности других, уводи шири круг држава у колоплет безбедносне дилеме. Волт (1987, 25) наводи примери Тирпицове стратегије ризика када је агресивна

изградња немачке морнарице навела Британију да одговори истом мером и додатно са Француском и Русијом креира уравнотежавајућу коалицију против Немачке.

Агресивне намере – Увођењем овог фактора Волт излази из оквира позитивизма, па чак и чистог реализма. Ипак, он перцепцијом намера значајно повећава експланаторну моћ теорије. Наиме, када су њене намере опажене као агресивне, чак и државе које не поседују колосалну моћ могу представљати претњу и против себе покренути уравнотежавајућу коалицију.

Волтови аргументи имају упориште у стварности. Чак и Волц (1996, п. 56) истиче да „равнотежа претње као варијација неореализма... чини идеју равнотеже снага прецизнијом и тиме увећава експланаторну моћ теорије“. Штавише, крај Хладног рата није једини догађај који даје примат концепту равнотеже претње у односу на равнотежу снага. Уколико се вратимо у кључне догађаја 20. века, видећемо да током Великог рата нису биле уравнотежаване најмоћније државе, Британија и САД, већ оне које су представљале највећу претњу – Централне силе. Такође, након Другог светског рата европске државе нису уравнотежавале Сједињене Државе, већ СССР, иако је совјетска економија чинила тек трећину америчке.

РАВНОТЕЖА СНАГА, (ДЕ)КОНЦЕНТРАЦИЈА МОЋИ И ЊЕНЕ ПРОТИВРЕЧНОСТИ У 21. ВЕКУ

Други део нашег излагања тиче се моћи, односно, њене равнотеже и неравнотеже то јест (де)концентрације моћи у 21. веку. У нашој литератури одомаћен је термин „равнотежа снага“ а заправо је ту реч о равнотежи моћи (*Balance of Power*), иако се поред ова два термина може наћи и термин равнотежа силе. Ипак, термин равнотежа снага постао је *terminus technicus* још од првих уџбеника међународних односа на овим просторима тако да је релевантност тог појма неупитна (Иблер, 1971; Димитријевић и Стојановић 1996 и ранија издања књиге). Ипак, јасно је да је термин „равнотежа моћи“ најближи стварности. У овом делу излагања изнећемо пет тврдњи због којих сматрамо да равнотежа снага односно равнотежа моћи и моћ као таква остају кључни концепти науке о међународним односима и у 21. веку. Прва је да моћ остаје најважнији чинилац међународних односа. У другој тврдимо да је моћ неједнака односно да постоји јаз у моћи међу актерима међународних односа. Трећа тврдња је нека врста допуне друге или њена конкретизација будући да

сматрамо да у свету постоји тенденција деконцентрације моћи али да концентрација моћи и даље опстаје баш захваљујући тој неједнакости у моћи између актера. Четврта је да је процес померања моћи (*power shift*) стална одлика међународних односа.

МОЋ ОСТАЈЕ НАЈВАЖНИЈИ ЧИНИЛАЦ МЕЂУНАРОДНИХ ОДНОСА И У 21. ВЕКУ

Иако је предметно поље науке о међународним односима на почетку 21. века веома широко, питања моћи, остају уз питања рата и мира, најрелевантнија питања ове дисциплине и у деценијама које долазе. Пошто живимо у, како га многи називају, „добу надметања великих сила“ (O'Rourke, 2024), јасно је да ће се велике силе и у 21. веку такмичити око тога ко ће да контролише већи део светске моћи. Без обзира на неизвесности у светској политици оно што је сигурно је да свет укупне политике (па тако и међународне политике) остаје „онај који се одржава односима моћи“ (Berenskoetter 2007, 1). Наравно, с обзиром да је моћ појам који има више лица, сасвим је јасно да је немогуће моћ свести на само једну димензију. Најбазичније посматрано моћ се обично дели на моћ као капацитет и моћ као однос. Тако Џон Миршајмер (Миршајмер 2009, 89) тврди да се „моћ може одредити на два начина... као одређена добра или материјална богатства која држава има на располагању. Други пак моћ виде као исход интеракција међу државама. Они тврде да се моћ тиче контроле или утицаја на друге државе; то јест моћ је способност једне државе да примора другу да учини нешто“. Временом, моћ се почела схватати и као структура односно „способност да се контролише политичка агенда и обликује како ће ствари бити учињене“ (Heywood and Witham 2023, 288.) Врло често, поготово када се раде поређења међу државама у погледу моћи, занемарује се релационо (моћ као однос) а поготово структурално схватање моћи. Наиме, можете ослабити у погледу капацитета а и даље бити способни да промените нечије понашање или пак да међународни поредак наставља да вам доноси користи иако више нисте најмоћнији актер у њему али су просто правила поретка таква да доносе корист онима који су у тренутку његовог стварања били одлучујући актери (што је случај са тзв. либералним међународним поретком и Сједињеним Америчким Државама данас). Као и у обичном животу, и у међународним односима понекад има више инерције него што то можемо и да претпоставимо.

МОЋ У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА ОСТАЈЕ НЕЈЕДНАКО РАСПОДЕЉЕНА

Кад се упореде подаци, јасно је да моћ у међународним односима остаје неједнако расподељена. Што се тиче економске моћи, Сједињене Америчке Државе, Европска унија и Народна Република Кина у погледу номиналног бруто друштвеног производа чине 26.3 (САД), 17.3 (ЕУ) и 16.9 (НР Кина) процената односно комбиновано ова три актера чине 60.5 посто светске економије (Lu 2024). Такође, Група 20 односно 20 економски најмоћнијих држава света чини 85 процената светског БДП-а (G20 n.d.). Кад се погледа бруто друштвени производ по куповној моћи ту ствари изгледају унеколико другачије у погледу рангирања али свеједно и те бројке одражавају огромне разлике у економској моћи међу државама. На првом месту ту је НР Кина са 19.01, на другом на другом Сједињене Америчке Државе са 15.5, на трећем Индија са 7.86 посто бруто друштвеног производа по критеријуму куповне моћи (IMF 2024).

Иста неједнакост постоји и кад је војна моћ у питању. Тако по подацима стокхолмског института за истраживање мира (SIPRI) за 2023. годину, 2023. чланице НАТО потрошиле су 1341 милијарду долара на војне трошкове што чини 55 посто укупних светских војних трошкова. Ту наравно предњаче Сједињене Америчке Државе са 916 милијарди што је 68 посто укупних војних трошкова НАТО држава и 37 посто светских војних трошкова (SIPRI Fact Sheet 2024). На другом месту у свету по овом критеријуму налази се Народна Република Кина, која је, повећавши за 6 посто своје војне трошкове у односу на 2022. дошла до бројке од 296 милијарди долара (12 посто укупних светских војних издатака) потрошених на војску у 2023. години, што је чини другом најмоћнијом војном силом света. На трећем месту је Руска Федерација, која је са 109 милијарди долара и 4.5 посто укупних војних издатака. Узете заједно САД, НР Кина и Русија чине трилинг најмоћнијих држава света у војном смислу које заједно на наоружање троше 53.5 посто укупних светских војних издатака (SIPRI Fact Sheet 2024, 2).

У погледу меке моћи, британска консултантска кућа Бренд Фајнанс (*Brand Finance*) је у свом индексу за 2024. годину на прва три места ставила Сједињене Америчке Државе, Велику Британију и Народну Републику Кину што је досад најбољи пласман за последње поменућу државу. (Global Soft Power Index 2024).

Разлози зашто моћ остаје неједнако распоређена су многобројни а најважнији су ти, по речима Пола Кенедија (Кенеди 1999, 1) што „релативна снага водећих држава у светским збивањима никада не остаје константна, углавном због неједнаке стопе раста у различитим друштвима

и технолошким и организационим продорима који доносе већу предност једнима него другима“.

(ДЕ)КОНЦЕНТРАЦИЈА МОЋИ У 21. ВЕКУ

Будући да тако пуно зависи од распореда моћи у међународним односима, јасно је да „успешна велика стратегија (било које државе-прим.аут.) мора бити утемељена на тачној перцепцији глобалне расподеле моћи“ (Drezner, Krabs and Schweller 2020, 108). Проблем је што међу теоретичарима међународних односа данас не постоји сагласност у погледу њеног тачног распореда већ је присутан плурализам мишљења кад је у питању процена да ли је моћ у међународним односима данас униполарна, биполарна, мултиполарна или пак неполарна. (Симић и Живојиновић, 2012). Тако Брукс и Волфорт тврде да и даље постоји униполарност само што је они овог пута називају парцијалном, за разлику оне из деведесетих коју су назвали тоталном (Brooks and Wohlforth 2023, 85). Са друге стране, Дрезнер, Крабс и Швелер тврде да је моћ у међународним односима доживела озбиљан преображај и да ми заправо данас имамо свет неполарности и беспоретка (Drezner, Krabs and Schweller 2020, 109). По њима, моћ је данас „постала много више способност да се поремети, блокира, онемогући, стави вето или уништи него способност да се изгради, омогући, поправи или заснује“ (Drezner, Krabs, and Schweller 2020, 109). Другим речима моћ је постала мање позитивна односно она која би створила неку нову вредност већ је постала она која може лакше друге актере да спречи то учине, то јест постала је негативна. Иако државе остају најмоћнији актери у међународним односима и оне имају све већу конкуренцију у монополу на коришћење физичке силе, поготово од стране недржавних актера као што су „етничке групе, малолетнички гангови, терористи, милиције, побуњеници и све трансанационалне криминалне организације“ (Drezner, Krabs, and Schweller 2020, 110).

Због свега овога питање је да ли традиционално посматрање распореда моћи кроз поларност одрживо и да ли га треба кориговати, јер је јасно је да су „уопштено, ефекти поларности ... данас слабији него што су били током већег дела девентаестог и двадесетог века“ (Græger, Heurlin, Wæver and Wivel 2022, 13). У том смислу данас се користе и појмови као што су концентрација и деконцентрација моћи и можда они на бољи начин наглашавају промењивост и неухватљивост данашње моћи. Ипак, кад се погледа моћ у свим њеним димензијама јасно је да и даље постоје концентрације моћи а и истовремено њене деконцентрације, поготово у

наметању воље од јаких ка слабијима што све доприноси „одсутству консензуса међу научницима и политичким одлучиоцима о глобалној расподели моћи“ (Drezner 2024).

ПРОЦЕС ПОМЕРАЊА МОЋИ (*POWER SHIFT*) КАО СТАЛНА ОДЛИКА МЕЂУНАРОДНИХ ОДНОСА

Кад је у питању процес померања моћи, сасвим је јасно да је то сталан процес и мада се структуре спорије мењају ипак, на крају промене у процесу доводе и до промена у структури, мада понекад те промене не буду примећене од стране истраживача и актера који их стварају (Нај 2006, 62–64). Фарид Закарија види три велика таква померања моћи у модерној историји (Zakaria 2024, 273.) Називајући их геополитичким револуцијама, он наводи као прво, успон Европе на почетку 15. века, друго, успон Сједињених Америчких Држава после победе у Рату са Шпанијом 1898. и треће, време у којем тренутно живимо а које карактерише успон и опадање *Pax Americana* (Zakaria 2024, 273–274). По њему, у овом последњем „померању моћи не ради се толико о опадању Запада колико о успону осталих, економском узлету и растућем самопоуздању многих незападних држава“ (Zakaria 2024, 274). Ако су у првом померању моћи централни актери били европске земље, у другом Сједињене Америчке Државе, у трећем је то Народна Република Кина, која се „у једној генерацији померила од економске и технолошке ирелевантности, ка водећој позицији“ (Zakaria 2024, 274).

Ово најновије померање моћи се не одиграва само међу државама, оно је заправо двоструко. По Џозефу Нају, „постоје два велика померања моћи у овом веку, процес преласка моћи од Запада ка Истоку и распршивање моћи од влада ка недржавним актерима као резултат глобалне информатичке револуције“ (Nye 2015, 94.) Прво померање моћи, оно традиционално које се бави односима моћи међу државама Нај назива хорзонталним, а оово друго од државе ка недржавним актерима, вертикалним. (Wang and Miao, 10).

Процес померања моћи је константа међународних односа, и како то Пол Кенеди понавља у једном од најновијих осврта на ову тему, извесно је „да ће оно што је била истина у прошлости бити истинито и у садашњости и у будућности: померање производне снаге одређених сила које поредимо, никад не престаје и тако ниједна државе не може да очекује да остане број један заувек“ (Kennedy 2023). Иако све ово

фаталистички звучи, историја засад показује да је то тако. Наиме, „градови и државе преузимају вођство, онда га препуштају новим снагама којима се касније дешава исто. Процес није пријатан за губитнике, иако муку прилично ублажава немогућност потпуног сагледавања реалности, као и чињеница да промена редоследа у трци обично не подразумева потпун губитак. Сасвим супротно, изгубљено вођство још је раније претворено у утешну резерву блага, као и људски и материјални капитал који наставља да обезбеђује зараду и добитак. Али проблем је у томе што вођство лако ствара навику и храни понос“ (Lendis, 2004, 461).

Будућност РАВНОТЕЖЕ СНАГА (МОЋИ) у 21 ВЕКУ?

Иако је својевремено Кенет Волц (Waltz 2000, 27) писао да ће до равнотеже снага доћи „не данас него сутра“ јер структура међународног система даје такве подстицаје, до тога још није дошло иако покушаја различитих врста уравнотежавања Сједињених Америчких Држава после Хладног рата није недостајало (Недељковић, 2020). Равнотежа снага и њено одсуство у раздобљу после Хладног рата у том смислу је било један од разлога зашто су неки читавау реалистичку теорију међународних односа назвали дегенеративним истраживачким програмом (Vasquez, 2003). Најновија заоштравања односа међу великим силама, поготово у контексту Рата у Украјини, Рата на Блиском Истоку и потенцијалног сукоба у Источној Азији, око Тајвана и Јужног кинеског мора, дају основа за веровање да ће равнотежа снага остати доминантан образац понашања држава у међународним односима.

Ипак, када и на који начин ће се надметање великих сила расплести у деценијама које су пред нама тешко је претпоставити. У међународним односима много тога не зависи од нас и наших намера већ и од намера и воље других заинтересованих страна. Као што је то 1929. године, тадашњи заменик народног комесара спољних послова СССР-а, Максим Литвинов написао поводом захтева за израду петогодишњег плана за организацију којом је руководио: “За разлику од других комесаријата, Комесаријат за спољне послове, нажалост, не може изнети петогодишњи план рада, план развоја спољне политике. Није тешко видети зашто је то тако. У изношењу контролних бројки и састављању плана економског развоја полазимо од сопствених тежњи и жеља, од калкулације сопствених потенцијала, и од чврстих принципа целокупне наше политике, али у испитивању развоја спољне политике морамо се суочити са низом чинилаца који се тешко могу укалкулисати, са низом елемената ван наше контроле и обима деловања.

Међународни послови нису састављени само од наших сопствених тежњи и деловања, већ од великог броја земаља, изграђених на различитим основама од нашег Савеза (мисли се на СССР – прим. аут.), који теже другачијим циљевима од наших, и који користе другачија средства за постизање тих циљева у односу на оно шта им ми допуштамо“ (наведено према Roberts, 2008, 337).

Другим речима, оно што је Карл фон Клаузевиц називао трењем (фрикцијом) правило је а не изузетак у подручју међународних односа (Клаузевиц 1951, 84–86). Иако је писао о деловању фрикције у рату, његове речи се могу применити на све ситуације у којима постоји више од једног актера и више од једне намере. По њему, „трење, или што овде тако називамо, јесте оно што чини тешком, ствар која је по изгледу лака“ (Клаузевиц 1951, 86). У „маглама рата“ (Клаузевиц) и маглама међународних односа поготово.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Berenskoetter, Felix. 2007. “Thinking about Power”. In: *Power in World Politics*, edited by Felix Berenskoetter and M. J. Williams, 1–22. London and New York: Routledge.
- Brooks, Stephen G. and William C. Wohlforth. 2023. “The Myth of Multipolarity-American Power’s Staying Power”. *Foreign Affairs* 102 (3): 76–91.
- Drezner, Daniel W. “The New Empires of the Internet Age: Cyberspace has upended the old world order”. *Foreign Policy*. Accessed 20 April 2024. https://foreignpolicy.com/2024/04/20/internet-power-us-china-eu-farrell-newman-bradford-book-review/?utm_source=substack&utm_medium=email.
- Drezner, Daniel W., Ronald R. Krabs and Randall Schweller, 2020. “The End of Grand Strategy: America must think small”. *Foreign Affairs* 99 (3): 107–117.
- Fenelon, Francois de Salignac de la Mothe. 2002. “On the Necessity of Forming Alliances”. In: *International Relations in Political Thought: Texts from the Ancient Greeks to the First World War*. edited by Chris Brown, Terry Nardin and Nicholas Rengger, 315–320. Cambridge: Cambridge University Press.
- Global Soft Power Index 2024, Brand Finance, London. Accessed 28 February 2024. <https://brandfinance.com/press-releases/brand-finance-global-soft-power-index-2024-usa-and-uk-ranked-top-nation-brands-china-takes-third-place-overtaking-japan-and-germany>.

- Græger, Nina, Bertel Heurlin, Ole Wæver and Anders Wivel, 2022. "Introduction: Understanding Polarity in Theory and History", In: *Polarity in International Relations: Past, Present, Future*, edited by Nina Græger, Bertel Heurlin, Ole Wæver and Anders Wivel, 1–20. London: Palgrave Macmillan.
- Heywood, Andrew and Ben Witham. 2023. *Global Politics, Third Edition*. London: Bloomsbury.
- G20. n.d. "About G20". Accessed 1 June 2024. <https://www.g20.in/en/about-g20/about-g20.html>.
- Lu, Marcus. 2024. "Ranked: The Top 6 Economies by Share of Global GDP (1980–2024)". *Visual Capitalist*. Accessed 1 June 2024. <https://www.visualcapitalist.com/ranked-the-top-6-economies-by-share-of-global-gdp-1980-2024/>.
- Hume, David. 1985. *Essays: Moral, Political and Literary*. University Park: Liberty Fund Inc.
- Ibler, Vladimir. 1971. *Međunarodni odnosi*. Zagreb: Naprijed.
- IMF. 2024. "GDP based on PPP, share of world". Accessed 1 June 2024. <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPSH@WEO/USA/JPN/CHN>.
- Kennedy, Paul. 2023. "The Rise and Fall of Great Power redux". *The New Statesman*. 20 September 2023. <https://www.newstatesman.com/ideas/2023/09/rise-and-fall-of-great-powers-redux-paul-kennedy>.
- Krauthammer, Charles. 1990/1991. "The Unipolar Moment". *Foreign Affairs*. 70 (1): 23–33.
- Lendis, Dejvid. 2004. *Bogatstvo i siromaštvo nacija: zašto su jedni bogati a drugi siromašni*. Beograd: Stubovi kulture.
- Miršajmer, Džon. 2009. *Tragedija politike velikih sila*. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji.
- Morgenthau, Hans J. 1948. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, Inc.
- Naj, Džozef. 2006. *Kako razumevati međunarodne sukobe: uvod u teoriju i istoriju*. Beograd: Stubovi kulture.
- Nye, Joseph S. Jr. 2015. *Is the American Century Over?*. Cambridge: Polity.
- O'Rourke, Ronald. 2024. "Great Power Competition: Implications for Defense—Issues for Congress, (R43838)". Congressional Research Service, Washington D. C. Accessed 1 June 2024. <https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=R43838>.
- Roberts, Adam. 2008. "International Relations after the Cold War". *International Affairs* 84 (2): 335–350.

- Simić, Dragan R. i Dragan Živojinović, 2012. "Različita viđenja rasporeda moći u međunarodnim odnosima posle Hladnog rata", U: *Srbija u evropskom i globalnom kontekstu*, priredili Radmila Nakarada i Dragan Živojinović, 17–45. Beograd: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu
- "SIPRI Fact Sheet, 2024: Trends in world military expenditure". *ReliefWeb*. 22 April 2024. Accessed 3 June 2024. <https://reliefweb.int/report/world/sipri-fact-sheet-april-2024-trends-world-military-expenditure-2023-encasv>
- Vasquez, John A. 2003. "The Realist paradigm and Degenerative Versus Progressive Research Programs: An Appraisal of Neotraditional Research on Waltz's Balancing Proposals", In: *Realism and the Balancing of Power: a New Debate*, edited by John A. Vasquez and Colin Elman, 23–48. Hoboken, New Jersey: Prentice Hall
- Walt, Stephen M. 1990. *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
- Waltz, Kenneth N. "Structural Realism after the Cold War". 2000. *International Security* 25 (1): 5–41.
- Waltz, Kenneth N. 1993. "The Emerging Structure of International Politics". *International Security*. 18 (2): 44–79.
- Waltz, Kenneth N. 1996. "International Politics is not Foreign Policy". *Security Studies* 6 (1): 54–57.
- Wang, Huiyao and Lu Miao. 2022. "Introduction". In: *Understanding Globalization, Global Gaps, and Power Shifts in the 21st Century*, edited by Huiyao Wang and Lu Miao, 1–14. London: Palgrave Macmillan.
- Zakaria, Fareed. 2024. *The Age of Revolutions: Progress and Backlash from 1600 to the present*. London: Allen Lane.
- Димитријевић, Војин и Радослав Стојановић. 1996. *Међународни односи, четврто издање*. Београд: Службени лист СРЈ.
- Кенеди, Пол. 1999. *Успон и пад великих сила: економска промена и ратовање од 1500. до 2000. године*. Београд и Подгорица: ЈП Службени лист СРЈ и ЦИД.
- Клаузевиц, Карл фон. 1951. *О рату*. Београд: Војно дело.
- Недељковић, Стеван. 2020. *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*. Докторска дисертација. Одељење за међународне студије, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука.